

Tartu Ülikool

Sotsiaalteaduste valdkond

Ühiskonnateaduste instituut

Infoühiskond ja sotsiaalne heaolu õppekava

Sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika eriala

Jakob Koppel

UUENDUSLIK SOTSIAALTÖÖ: LÄHISUHTEVÄGIVALLA TUGIGRUPID MEESTELE

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Dagmar Narusson, MSW

Tartu 2018

Kinnitan, et olen töö koostanud iseseisvalt. Kõik töös kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Jakob Koppel

28.05.2018

ABSTRACT

The following thesis is about group work with domestic violence offenders in Tartu. Although, violence has been found in every type of relationship throughout the course of history, from infanticide to spousal abuse, it has only been over the past few decades that the impact and lasting implications of these abuses have been brought to spotlight (Zastrow, 2015). The matter is often kept behind closed doors and considered private.

Domestic violence can be defined as any act that perpetuates fear and intimidation over another, by utilizing elements of power and control. These willful acts of abuse can include physical abuse, emotional abuse, sexual abuse, psychological abuse and economic abuse (Zastrow, 2015).

Based on the purpose of the study the author has raised the following research questions:

1. How are men being guided to domestic violence support groups in Tartu, based on the experiences of experts?
2. Which aspects are being highlighted by the experts in organizing domestic violence offenders support groups for men?
3. Which are the prospects brought forward by the experts regarding the development of support groups for men?

There is a variety of options on how to respond to and alleviate the problems of domestic violence. In Estonia, the police is usually the first to take action after receiving emergency phone calls about domestic violence and later using other measures to mitigate the aftermaths. The approach of social work, where men, the offenders, are guided to domestic violence support groups, is a rather new and innovative approach.

The literature review of this work explains different concepts and gives an overview of legislation regarding domestic violence, parties and pilot programs related to resolving the problem and the structure of domestic violence support groups. Part two consists of overview of collecting, analyzing and coding the data. In the third part, the results of the analysis are being presented. The final part of the thesis is a discussion by the author where the results of the analysis are being compared to the review of the literature.

As a part of this work a qualitative study was conducted consisting two semi structured expert interviews with an aim to get an insight into the current situation and future direction of the issue. The results of the study are divided into three main themes: taking the first action and working with the involved parties, structure of the domestic violence support groups in Tartu and development opportunities.

The domestic violence support groups for men as an approach to the problem in Estonia are innovative and have a lot of prospect.

Keywords: domestic violence, abuse, mitigation

Sisukord

ABSTRACT	3
SISSEJUHATUS.....	6
1. KIRJANDUSE ÜLEVAADE	8
1.1 Lähisuhtevägivallaga tegelemine: seadusandlus, osapooled ja pilootprogrammid.....	8
1.2 Lähisuhtevägivalla teemaliste gruppide läbiviimine meestele.....	12
PROBLEEMISEADE	16
2. METOODIKA	17
2.1 Andmekogumismeetod: poolstruktureeritud eksperdiintervjuud.....	17
2.2 Uurimuses osalejad	18
2.3 Uurimuse käik	19
2.4 Andmeanalüüsi meetod	20
2.5 Eneserefleksioon	20
3. TULEMUSED	22
3.1 Esmane sekkumine ja töö võrgustikuga.....	22
3.2 Lähisuhtevägivalla tugigruppide korraldus Tartus.....	23
3.3 Tugigrupi töö edasiarendamise võimalus: näiteid teistest riikidest ja suunad Eestis.....	24
4. ARUTELU	28
KOKKUVÕTE.....	30
KASUTATUD KIRJANDUS	32

SISSEJUHATUS

Vägivallal on palju erinevaid vorme ning üks, millest palju ei räägita on lähisuhtevägivald. Lähisuhtevägivald on igasugune vaimne, füüsiline või seksuaalne vägivald, mis leiab aset inimeste vahel, kes on või on varem olnud üksteisega intiimsuhetes, seadusest tulenevalt seotud või omavahel veresuguluses (Politsei- ja Piirivalveameti kodulehekül, i.a.).

Lähisuhtevägivald, koduvägivald või paarivägivald on märkimisväärne sotsiaalne probleem nii Ameerika Ühendriikides kui ka üle maailma. Tegu on kuritööga, mis mõjutab paljusid, kuid jääb tihti teatamata ja registreerimata (Zastrow, 2015).

Lähisuhtevägivallale reageerimiseks ja selle leevendamiseks on mitmeid erinevaid variante. Eestis tegeleb lähisuhtevägivallaga peamiselt politsei, kes sekkub esmalt vägivallajuhtumi väljakutsele ning hiljem muid meetmeid rakendades üritab tagajärgi leevendada. Politseil on mitmeid erinevaid meetmeid, kuid tegeletakse pigem hetkeolukorra kiire lahendamise, aga tegelikult on probleem tavaliselt palju sügavam ja suurem. Eraldiseisev lähenemine lähisuhtevägivallaga tegelemiseks puudub. Väikeste nüanssidega läheneb politsei lähisuhtevägivalla väljakutsele sarnaselt teistele vägivallajuhtumitele, sekkudes olukorda kas eraldades üks osapool või määrates seadusest tulenev karistus. Ainsa pikaajalisema ja jätkusuutlikuma meetmena on Tartus algatatud vägivaldsetele meestele suunatud tugigrupi teenus, kuhu politsei saab küll suunata vägivallatsejaid, kuid seda tehakse pigem harva ja vägivalla tekitajad peavad ise andma nõusoleku nendes gruppides osalemiseks.

Tugigruppide meetodit on kasutatud erinevate sõltuvuskäitumiste ja muude probleemide puhul pikalt nii Eestis kui mujal maailmas. Olen ise teadlik olnud lähisuhtevägivallast ja näinud probleemi edasi arenemist oma lähisugulaste näitel ning tundnud, et olukord ei ole õigel ajal head lahendust saanud. Olen kuulnud mitmeid sarnaseid lugusid oma sõpradelt ja tuttavatelt ning arvan, et see probleem on hetkel ühiskonnas aktuaalne. Lisaks on lähisuhtevägivallaga tegelemine just praegu Eestis aktuaalne, sest lähenemine antud probleemile on läbimas suurt muutust. Uue lähenemisena katsetatakse lähisuhtevägivalla juhtumi puhul vägivallatseja eemaldamist senise kannataja eemaldamise asemel (Link, 2017).

Lähisuhtevägivallaga tegelemiseks on grupitöö meetod Eesti kontekstis pigem uuenduslik lähenemine ning seda on vähe kaardistatud. Tartus on lähisuhtevägivallaga tegelevad tugigrupid tegutsenud väga vähe aega.

Uurimuse eesmärk on tuua välja ekspertide tõlgendused meeste suunatud lähisuhtevägivalla tugigrupi tegevuse kohta.

Hetkel käsitletakse lähisuhtevägivalda pigem kui üht vägivalla liiki ning esmareageerimisega tegeleb enamjaolt politsei. Tegelikult on lähisuhtevägivalla probleem palju laiem ja sügavam ning kogu lahendamise või leevendamise protsessi peaks sekkuma rohkem sotsiaaltöö vaatenurgast. Lahendada ei tuleks lähisuhtevägivalla puhul mitte ainult hetkeolukorda, vaid pakkuda tuleks pikemaajalist lahendust nii ennetustöö kui ka tagajärgedega tegelemisel.

Töö koostamise jaoks on läbi viidud kvalitatiivne uurimus, mille käigus tehti kaks süvaintervjuud. Intervjuud olid poolstruktureeritud, eesmärgiga saada võimalikult palju eksperdipoolseid hinnanguid olukorrale ja võimalikele tulevikusuundadele. Esimene intervjuueeritav oli Politsei- ja Piirivalveametis töötav Kagu politseijaoskonna keskastmejuht, kes on antud probleemiga tegelema suuresti tööalaselt politsei vaatepunktist. Teine intervjuu oli isikuga, kes on aastaid ise juhendanud meeste suunatud tugigruppe seoses lähisuhtevägivallaga.

Uurimustöö koosneb neljast osast. Töö esimeses osas on ülevaade antud uurimusega seotud kirjandusest lähisuhtevägivallaga tegelemise seadusandlusest, probleemi lahendamise seotud osapooltest ja pilootprogrammide ning lähisuhtevägivallaga tegelevate tugigruppide läbiviimisest. Teine peatükk koosneb andmekogumismeetodi, uurimuse valimi ja uurimuse käigu ning andmeanalüüsi kirjeldusest. Kolmandas peatükis on esitatud ja analüüsitud tulemusi, mis uurimuse käigus koguti. Neljas peatükk on autoripoolne arutelu kogutud andmete võrdlusest kirjanduse ülevaatega.

Autori tänusõnad

Täna südamest bakalaureusetöö juhendajat Dagmar Narussoni igati asjakohase juhendamise, nõu ja toe eest kogu bakalaureusetöö kirjutamise vältel.

Täna enda perekonda lähedasi inimesi mõistmise ja toe eest pingelistel aegadel bakalaureusetöö kirjutamise protsessis.

1. KIRJANDUSE ÜLEVAADE

Käesolev peatükk käsitleb erinevaid lähisuhtevägivallaga seotud kirjanduslikke materjale. Ülesehituselt on alustatud põhimõtetest: Istanbuli konventsioonist erinevatest seadustest ja programmidest. Seejärel on välja toodud uurimistöö teemaga seotud grupitöö läbiviimist puudutavad teooriad erinevate autorite poolt.

1.1 Lähisuhtevägivallaga tegelemine: seadusandlus, osapooled ja pilootprogrammid

Põhimõtted

Euroopa Nõukogu võttis 11. mail 2011. aastal Istanbulis vastu „Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsiooni“ ning Eesti kirjutas sellele alla 2014. aasta 2. detsembril (Naistevastase..., 2017). Konventsioon näeb ette, et lähisuhtevägivalla probleemiga tuleks tegeleda rohkem ohvrikeskselt ning ohvri eemaldamise asemel eemaldada vägivallatseja.

„Selline süsteem eeldab tihedat koostööd politsei ja tugiteenuste pakkujate vahel. Vägivallatseja eemaldamist ohvrilt ja kodunt ning pikemaajalist „jahtumisperioodi“ on edukalt rakendatud Austrias, Saksamaal, Hispaanias, Tšehhis, Sloveenias, Hollandis, Šveitsis ja Lätis,“ on öelnud Helju Pikhof 15. märtsil (2017) arvamuseartiklis Eesti Päevalehes.

Istanbuli konventsioon paneb rõhu arusaamale, et kannatanu ei ole see, kes on juhtunud süüdi. Konventsiooniga liitumine suunab senisest suuremat tähelepanu naistevastase vägivalla ennetusele – kampaaniatele teadlikkuse tõstmiseks, koolitustele, õppematerjalide väljatöötamisele koolide jaoks, tugiteenuste pakkumisele, ohvrite nõustamisele, naiste ja meeste vahelise võrdõiguslikkuse edendamisele jne. (Justiitsministeeriumi kodulehekülg, i.a.).

Konventsioonist tulenevalt muutus 2015. aasta 1. jaanuarist isikuvastase süüteo toimepanemine endise pereliikme või lapse juuresolekul karistust raskendavaks asjaoluks. Lähisuhtes toime pandud kehaline väärkohtlemine on edaspidi eraldi karistatav ning selle eest on ette nähtud tänasest karmim karistus (Justiitsministeeriumi..., i.a.).

Reaalse meetmena näeb ette Istanbuli konventsiooni artikkel 53 – lähenemiskeelud, mille esimeses lõikes on kirjas: konventsiooniosalised võtavad kasutusele vajalikke seadusandlikke

või muid meetmeid tagamaks kõigi käesoleva konventsiooni kohaldamisalasse kuuluvate vägivallavormide ohvritele lähenemiskeeldu kättesaadavus.

Teine lõige sätestab, et konventsiooniosalised võtavad vajalikke seadusandlikke või muid meetmeid kasutusele, et tagada lõikes 1 nimetatud lähenemiskeeld ning et see oleks muuhulgas antud välja kindlaks ajaperioodiks või kuni selle muutmise või tühistamiseni. Siinkohal ei ole täpsustatud antud konventsioonis kindlat ajalist piirangut, mis on suur erinevus praeguse praktikaga Eesti seadusandluses.

Hetkel on olukord Eestis selline, et viibimiskeeldu kehtestamiseks lähisuhtevägivalla juhtumi korral loetakse vägivallatseja eraldamist kannatanust ja tema mittelubamist kannatanu lähedusse või kannatanuga samasse ruumi. Juhul kui vägivallatsejat ei peeta kinni menetlusaluse isikuna või kahtlustavana, on lähisuhtevägivalla juhtumit lahendaval ametnikul õigus kehtestada vägivallatsejale viibimiskeeld tähtajaga kuni 12 tundi (Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika võrgukodu, i.a). Sellist ajalist piirangut näeb ette Korrakaitseaduse (2015) § 44 (5), kus on kirjas, et politsei või seaduses sätestatud juhul muu korrakaitseorgani ametiisik võib kohaldada viibimiskeeldu kuni 12 tundi. Üle 12 tunni võib viibimiskeeldu kohaldada üksnes prefekti või muu korrakaitseorgani juhi loal.

Ajaliselt kauem kestva lahendusena sätestab Kriminaalmenetlus seadustiku (2016) § 141. ajutise lähenemiskeeldu kannatanu eraelu ja muude isikuõiguste kaitseks. Prokuratuur võib taotlusel ja eeluurimiskohtuniku määruse või kohtumääruse alusel isikuvastases või alaealise vastu toime pandud kuriteos kahtlustataval või süüdistataval keelata kohtu määratud paikades viibimise, kohtu määratud isikutele lähenemise ja nendega suhtlemise. Selles seaduses ei ole välja toodud kestvuse piirmäära, ent antud seaduse järgnev punkt sätestab, et ajutist lähenemiskeeldu kohaldatakse kahtlustatavale või süüdistatavale kannatanu nõusolekul. Mis kaotab ära võimaluse antud seadusest tulenevalt kohaldada lähenemiskeeld ilma kannatava osapoolle enda nõusolekuta. Sellele vastupidist lähenemist toetab selgesõnaliselt Istanbuli konventsiooni artikkel 53 punkt 3, mille kohaselt saab lähenemiskeeldu välja anda vajaduse korral *ex parte* ausel, ehk osapoolte soovidest sõltumatult ning mis jõustuks koheselt (Euroopa Komisjon, 2011).

Osapooled ja institutsioonid

Eesti näitel on esmane reageerimine tavaliselt lähisuhtevägivallaga seotud probleemide puhul politsei sekkumine väljakutsele. Politsei reageerib lähisuhtevägivalla väljakutsele sarnaselt teistele vägivallajuhtumitele. Kui politsei saab väljakutse ja kohale minnes selgub, et juhtumit ei ole võimalik kohapeal lahendada nii, et olukord jääb stabiilseks ja kumbki osapool ei tunne hiljem ohtu, siis eraldatakse ohver, kelle peal lähisuhtevägivalda on kasutatud. Põhjuseks on see, et ohvri eemaldamisel varjupaika jääb ohvrile endale valik, kui kaua seal olla ja millal sealt tagasi tulla, erinevalt ülalpool mainitud 12-tunnise lähenemiskeelu korraldamisest mehele, mille järgi mees saab 12 tunni pärast juba tagasi tulla.

Lisaks esmasele sekkumisele on Istanbuli konventsioonis kirjas mitmeid alternatiivseid organeid olukorra lahendamiseks või leevendamiseks, millele viitab selgelt Politsei ja Piirivalveameti kodulehekülj antud teema juures (Politsei- ja Piirivalve..., i.a.). Nendeks on näiteks varjupaigad, tugitelefoniid, spetsiaalsed tugiteenused ja ohvriabi. Viimase kohta loetelus on Ohvriabi seadus, (2016) mis sätestab teenuste sisu ja vormi.

Varjupaiku on Sotsiaalkindlustusameti kodulehe andmeil üle Eesti 14 tükki, kõik on suunatud naistele ja vajadusel nende lastele. Naiste varjupaigad või tugikeskused pakuvad esmast kriisinõustamist ning juhtumipõhist nõustamist, vajadusel psühholoogilist nõustamist, juriidilist nõustamist või turvalist ajutist majutust. Lisaks on avatud ööpäevaringne tasuta tugitelefoni (Sotsiaalkindlustusameti kodulehekülj, i.a). Tähtis tähelepanek on see, et ühtegi meestele suunatud varjupaika Eestis aktiivselt ei tegutse ning sarnaseid naistele pakutavaid teenuseid eraldi meestele suunatuna ei ole. Spetsiaalselt meestele on suunatud ainult tugigrupid, mis käsitlevad mehi kui vägivallatsejaid.

Ühe osapoolna lähisuhtevägivalla probleemiga tegelemise juures tuleb välja tuua ka prokurörid. Nende ametist tuleneva õigusega on neil võimalus pakkuda meestele tugigruppide näol alternatiivset meedet reaalsele karistusele, s.t kohustada kuriteo toime pannud meestele tugigrupis osalemist.

Lähisuhtevägivalla ennetamise ja ärahoidmise programmid

Üldisema lähenemise mõistes on pilootmeetodiks Istanbuli konventsiooni erinevate punktide rakendamine politsei praegusesse praktikasse. Ohvri eemaldamise asemel vägivallatseja eemaldamist katsetati 2017. aasta detsembrist 2018. aasta märtsini Pärnus (Link, 2017).

Tartus toimuvad meestele suunatud lähisuhtevägivalla tugigruppide läbiviimiseks on projekti „Rehabilitatsiooniprogramm pere- ja paarisuhtevägivallas süüdimõistetud meestele” raames välja töötatud juhend „Sisemise kindluse programm“. Rehabilitatsiooniprogrammi on välja töötanud Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuuringute keskus RAKE.

Tegu on juhendiga, mis on koostatud konkreetselt lähisuhtevägivalda kasutanud meeste tugigrupi töö läbiviimiseks ning see hõlmab endas programmi suunamist, grupi moodustamist, kohtumiste kestvust, kohtumiste teemasid ja ette antud küsimusi grupile (Veia, Aunma, Beilmann ja Nahkur, 2014).

„Sisemise kindluse programmi“ väljatöötamisel on aluseks võetud varem Eestis ja mujal maailmas läbiviidud rehabilitatsiooniprogrammide puhul töötanud põhimõtteid ja meetodeid Eesti oludele kohandades (Veia jt, 2014). Programm on mõeldud meestele, kes ise tahavad probleemiga tegeleda.

Suureks eeskujuks ja pilootprojektiks Tartu grupi jaoks on Soomes aastakümneid tegutsenud *Lyömätön Linja*. Tartus toimuv meeste lähisuhtevägivalla tugigrupp on samm-sammult integreerimas Soomes juba töötavaid meetodeid.

Lyömätön Linja’l on erinevaid meetmeid lähisuhtevägivalla probleemi leevendamiseks, üks neist on meestele suunatud tugigrupid. *Lyömätön Linja* meestele suunatud tugigruppide puhul on mitmeid sarnasusi Tartu gruppidega, aga on ka mitmeid fundamentaalseid erinevusi. Ühtivad enamjaolt üldised tugigrupi korraldamise meetodid, aga tähtsaks erinevuseks on gruppide koostamine ja järjepidevuse ülesehitus. *Lyömätön Linja* meeste tugigrupid kestavad järjepidevalt aastaläbi, kuid need ei ole mitte päris avatud, vaid pigem pool-avatud grupid. Nimelt on neil kindel süsteem, kus mingi aja tagant teemad korduvad ja inimesed vahetuvad. Iga viie kohtumise järel võetakse gruppi uusi liikmeid ja samal ajal vanemad olijad lõpetavad, seega kogu aeg on grupis uusi liikmeid. See tähendab, et on neid, kes on natuke juba olnud ning vanu, kes hakkavad programmi lõpetama. Selle meetodi suureks eeliseks saab pidada uute liikmete võimalust näha ja kuulda, kuidas on vanemad olijad muutunud. N-ö keskmistel olijatel on võimalik võrrelda ennast uute tulijatega ja näha vanemate liikmete näol, kuhu neil veel on areneda. Vanad olijad saavad jagada enda kogemusi nii grupi kui enda läbielatud muutuste kohta.

1.2 Lähisuhtevägivalda teemaliste gruppide läbiviimine meestele

Zastrowi (2015) sõnul on grupitöö lähenemine tõestanud oma tulemuslikkust aitamaks nii ohvrit kui ründavat osapoolt lähisuhtevägivalda puhul ning ühtlasi neid, kes on olnud tunnistajaks lähisuhtevägivaldale, sealhulgas ka lapsi. Antud peatükis on välja toodud ülevaade lähenemistest, mis grupitöö läbiviimist puudutavad, kuid kindel valik on tehtud just sellest aspektist, mis on antud uurimustöös oluline.

Kuigi vägivalda on esinenud ajaloo vältel erinevates inimestevahelistes suhetes, siis alles viimastel aastakümnetel on see jõudnud suurema tähelepanu alla. Lähisuhtevägivalda teadvustamine oli rohujuuretasandi liikumine, mille algatajateks olid naised ning mis pälvis suurema tähelepanu 1970ndate feministliku liikumisega (Zastrow, 2015). Eelnevalt oli lähisuhtevägivalda või perevägivalda peetud peresiseseks probleemiks, millest avalikult ei räägitud. Alles viimastel aastatel on hakatud rohkem tähelepanu pöörama lähisuhtevägivalda probleemide põhjustele, mõjutustele, tekkinud kahjudele ja võimalikele sekkumismeetoditele.

Lähisuhtevägivalda saab defineerida kui mistahes hirmu või kartuse tahtlikku tekitamist teisele inimesele, kasutades selleks jõudu ja/või mõjuvõimu. Zastrow (2015) loetleb lähisuhtevägivalda alla nii füüsilise vägivalda, emotsionaalse vägivalda, vaimse vägivalda, seksuaalse ärakasutamise kui ka majandusliku vägivalda.

Lähisuhtevägivalda süüdlane (vägivallatseja mõistes) otsib võimalust kontrollida täielikult või osaliselt oma ohvrit erinevate vägivallaliikide kaudu. Nad süüdistavad ettekäändeks oma ohvrit vägivaldse käitumise põhjustajaks, et õigustada seeläbi enda käitumist (Zastrow, 2015).

Grupitöö abil lähenemine lähisuhtevägivalda probleemile annab vägivallatsejatele võimaluse vaadelda ülejäänud grupiliikmete juhtumeid teises kontekstis ja näha seeläbi oma tegevust kõrvalt (Rivett ja Rees, 2004). Kuna vägivallatsejatel jääb vajaka oskusest väljendada oma mõtteid, tundeid ja vajadusi rahulikult ja ohutult, siis grupis olles areneb neil enda jaoks uus oskus ja harjumus väljendada end tõhusalt, mida nad varem vägivallatseja positsioonis teha ei suutnud (Zastrow, 2015).

Gruppi suunamine võib mängida suurt rolli inimese motivatsioonis ja grupitöös kaasa töötamises see, kas ta on sinna läinud vabatahtlikult või kohustuslikus korras (Broady, Gray ja Gaffney, 2014). Vabatahtlikult tulnud inimesed on jõudnud sinna, sest nad tahavad muutuda,

seega on nad pigem rohkem motiveeritud grupis töötama. Kohustuslikult suunatud inimesed on vähem motiveeritud, sest nad peavad seal olema. Rivett ja Rees (2004) soovivad grupitöö algfaasis küsida grupi käest küsimus „kes peavad siin olema ja kes tahavad siin olla?“

Mitmed autorid (Benson, 2009; Lindsay ja Orton, 2015) väidavad, et eelkohtumised potentsiaalsete grupiliikmetega omavad väga tähtsat rolli. Benson (2009) väidab, et alles grupiliikme kandidaadiga kohtumisel selgub, kas inimene sobib just antud gruppi või mitte, seda kõike vaatamata eelnevatele soovitudele või arvamustele. Lindsay ja Orton (2015) kirjutavad oma raamatus, et eelkohtumised teeb tähtsaks küsimusele „kus klient on“ vastuse saamine ning selle põhjal tuleb teha selge plaan grupiliikmete ootuste ja probleemide kohta.

Grupi suuruse valimisel on väga tähtsal kohal antud grupi eesmärk, kellele see suunatud on ja mis eesmärke see tahab saavutada. Kindlad positiivsed ja negatiivsed mõjud on nii suuremal kui väiksemal grupil, seega tuleb gruppi kokku kutsudes lähtuda eelkõige juhtumipõhiselt. Toselandi (2016) sõnul on üldiselt eelistatud pigem väiksemad grupid, ent suuremad grupid suudavad paremini lahendada komplekssemaid probleeme.

Slateri (1958) väitel on kõige optimaalsem liikmete arv grupis viis. Viieliikmelise grupi puhul on inimesi piisavalt, et tekiks diskussioon ning samas on liikmeid piisavalt vähe, et kõik tunneksid ennast tähtsa osana grupist ning keegi ei jääks kõrvale. Lindsay ja Orton (2015) toovad välja, et avatud vestluse jaoks peaks grupis olema 6-8 liiget.

Suurel määral mõjutab grupi liikmete arvu see, mis tüüpi grupp on, kas avatud või suletud. Avatud grupp on see, mis tavaliselt kestab järjepidevalt ja sinna saavad igal ajal uued inimesed liituda ja vanad ära minna. Suletud grupp on tavaliselt kindlate inimestega kindlaks ajaks määratud grupp, millel on konkreetne algus ja lõpp, vahepeal uusi liikmeid ei võeta.

Benson (2009) annab lühida ja kokkuvõtliku ülevaate avatud ja suletud gruppide võrdlusele lihtsa tabeliga, kus on välja toodud mõlema puhul nii negatiivsed kui positiivsed küljed. Antud tabel ei ole keskendunud spetsiifiliselt lähisuhtevägivala probleemile, ent aitab mõista suletud ja avatud grupi erinevusi, mis mängivad rolli lähisuhtevägivalle tugigruppide moodustamisel.

Positiivsed küljed

Avatud grupi puhul

- Pidev rühmakultuuri muutmine

Suletud grupi puhul

- Järjepidev ja etteaimatav

- Ressursside ja oskuste mitmekesisus
- Suurem potentsiaal loovusele ja kujutlusvõimele
- On lihtne suhteid algatada/lõpetada
- Efektiivne, et lahendada probleeme seoses eraldumise, lõpetamise ja kaasamisega
- Efektiivne muutuste ja kohanemise probleemidega tegelemiseks
- On eelis olla intiimsem ja kokkuhoidvam
- Lihtsam tasakaalus hoida

Negatiivsed küljed

Avatud grupi puhul

- Võib olla ebastabiilsem, vähem etteaimatav
- Võib jääda pealiskaudseks ja mitte nii intiimseks kui suletud grupp
- Grupi sees võib toimuda väiksemaid grupeerumisi inimeste vahel
- Keerulisem tasakaalus hoida

Suletud grupi puhul

- Tendents muutuda osalejate jaoks liiga mugavaks
- Puudub avatud grupile omane paindlikkus
- Muutuste suhtes vähem vastuvõtlik ja halvemini kohanev
- Piiratud võimalused

Tabel 1. Benson 2009, lk 22.

Hepworth jt. (2013) eristavad grupi avatust ja suletust kahel tasandil. Esimesel tasandil moodustub avatud või suletud grupp vastavalt sellele, kas sinna saab uusi inimesi liituda igal korral või mitte. Teisel tasandil määrab grupi liigituse kestvus, ehk siis suletud grupp kestab kindla aja ning avatud grupp on ilma kindla ajalise kestvuseta. Üldtuntud Anonüümsed Alkohoolikud on selle malli järgi näide avatud-liikmelisusega ja avatud-lõpuga tugigrupp ning 5-nädalane sotsiaalsete oskuste arendusgrupp oleks sellisel juhul suletud-liikmelisusega ja suletud-lõpuga grupp, mis kestab kindla aja ning vahepeal uusi liikmeid liituda ei saa (Hepworth, Rooney, Rooney, & Strom-Gottfried, 2013).

Hepworth jt. (2013) käsitlevad teistsuguse lähenemisena veel reformeerivat mudelit (*re-formed model*), kus liikmeskond on küll grupis mingi kindla aja, kuid kohe, kui kellelgi ettenähtud periood läbi saab, võetakse gruppi uus liige. Sellise mudeliga on küll grupp pidevas muutuses ning liikmeskond uueneb, kuid iga kord kui kellelgi mingi ettenähtud

periood läbi saab ja n-ö uus grupp luuakse, koosneb see nii uutest kui vanadest liikmetest (Hepworth jt, 2013).

Grupi kestvust saab vaadelda kahes mõõtnes: kui pikad ja tihedad on kohtumised ning kui kaua ajaliselt või kordades grupp kohtub. Zastrowi (2015) väitel on kõige tavalisem kohtumiste sagedus ühel või kahel korral nädalas, mille kestvuseks 1-2 tundi. Alla ühetunnised kohtumised jäävad liiga pinnapealseks ning üle 3 tunni kestvad kohtumised väsitavad inimesed ära ning grupiliikmete keskendumisvõime hakkab hajuma.

PROBLEEMISEADE

Lähisuhtevägivalla puhul ei ole kindlasti tegu uue sotsiaalse probleemiga, see on ühiskonnas kogu aeg olemas olnud. Siiani on olnud abistamine pigem suunatud naistele kui ohvritele. Meesvägivallatsejate puhul on siiani põhiliseks meetmeks karistamine. Alles viimastel aastatel on Eestis hakatud rohkem otsima võimalusi, et osutada abi meestele, kes on olnud lähisuhtes vägivaldsed. Samuti on hakatud otsima lahendusi, kus lähisuhtevägivalla olukorra puhul, et viia kodust ära ohver, vaid vägivaldselt käitunud osapool.

Meestele suunatud tugigruppide tööd alustati Tartus alles kaks aastat tagasi, mis tähendab, et see on sotsiaaltöö valdkonnas kindlasti uus lähenemine. Nende kahe aasta vältel on tugigrupi töö arenenud, kuid meestele suunatud tugigruppide läbiviimise kogemust ei ole Eestis uuritud. Seega on meestele suunatud tugigrupi tegevust oluline uurida.

Uurimuse eesmärk on tuua välja ekspertide tõlgendused meestele suunatud lähisuhte vägivalla tugigrupi tegevuse kohta.

Lähtuvalt uurimistöö eesmärkidest on tõstatatud järgnevad uurimisküsimused:

1. Kuidas toimub meeste suunamine lähisuhtevägivalla tugigruppidesse Tartus ekspertide kogemustele tuginedes?
2. Milliseid aspekte meestele suunatud lähisuhtevägivalla teemaliste tugigruppide tegevuses toovad eksperdid esile?
3. Milliseid arenguvõimalusi kirjeldavad eksperdid tugigruppide tegevuses?

2. METOODIKA

Antud uurimuse fookuses on lähisuhtevägivalla probleemile lähenemine just sotsiaaltöö poolelt ning seepärast on konkreetse fookuse hoidmiseks taotuslikult kõrvale jäetud lähisuhtevägivalla põhjuste või sellega kaasnevate probleemide otsimine ja analüüsimine.

Uurimuse eesmärk on tuua välja ekspertide tõlgendused meestele suunatud lähisuhte vägivalla tugigrupi tegevuse kohta.

Lähtuvalt uurimustöö eesmärkidest on tõstatatud järgnevad uurimusküsimused:

1. Kuidas toimub meeste suunamine lähisuhtevägivalla tugigruppidesse Tartus ekspertide kogemustele tuginedes?
2. Milliseid aspekte meestele suunatud lähisuhtevägivalla teemaliste tugigruppide tegevuses toovad eksperdid esile?
3. Milliseid arenguvõimalusi kirjeldavad eksperdid tugigruppide tegevusega seoses?

Käesoleva uurimistöö andmed on kogutud kvalitatiivse andmekogumis- ja analüüsimetodiga. Kvalitatiivne andmekogumismeetod sobib hästi komplekssete inimestevaheliste suhete uurimiseks (Flick, Kardoff, Steinke ja Jenner, 2004). Kvalitatiivne meetod annab võimaluse uurida antud teemat inimeste kogemuste kaudu. Kuna sotsiaaltöö vaatenurgast on lähisuhtevägivallaga tegelemine uuenduslik lähenemine, puudub ka statistika, mida võrrelda, seega saab kõige adekvaatsema tulemuse just nende inimeste kogemustest, kes sellega tegelevad.

2.1 Andmekogumismeetod: poolstruktureeritud eksperdiintervjuud

Andmekogumismeetodina kasutasin poolstruktureeritud ekspertintervjuud. Ekspertintervjuu on intervjuu, mis on läbi viidud inimesega, kes on ise uuritavas situatsioonis või omab subjektiivset ja/või laiemat pilti uuritava ala kohta, siinkohal ongi tema enda pertseptsioon ja tõlgendused uurimuse seisukohalt olulised (Flick et al., 2004).

Poolstruktureeritud intervjuu läbiviimiseks koostasintervjuukava. Poolstruktureeritud intervjuu puhul võib küsimuste järjekorda intervjuu läbiviimise käigus muuta ning lähtudes

intervjueeritava vastustest võib küsida täpsustavaid küsimusi (Lepik, Harro-Loit, Kello, Linno, Selg ja Strömpl, 2014).

Intervjuukavasid oli kaks. Kumbki intervjuu kava koosnes neljast teemaplokist, mille all olid nii avatud kui piiratud vastuste alaga küsimused. Intervjuukava teemaplokid politseiameti keskastmejuhile olid:

- 1) Politsei kokkupuude lähisuhtevägivallaga Eestis praegu.
- 2) Politsei võimalused lähisuhtevägivalla lahendamiseks.
- 3) Vajadused lähisuhtevägivallaga seotud olukordade lahendamiseks.
- 4) Tugigruppide vajadused ja võimalused tulevikus.

Tugigruppe läbiviivale isikule koostatud intervjuu struktuur oli küll sarnane, kuid keskendus siiski rohkem tugigrupiga seotud teemadele:

- 1) Grupiliikmed
- 2) Grupiga liitumine
- 3) Grupitöö protsess
- 4) Tugigruppide tegevuse edasiarendamine

Iga teemaploki all oli 5-8 suunavat või fookust hoidvat küsimust. Vastavalt poolstruktureeritud intervjuu eripärale, ei olnud vajalik intervjuu käigus kõiki eelnevalt ettevalmistatud küsimusi küsida ning need asendusid täpsustavate küsimustega.

2.2 Uurimuses osalejad

Uurimuses osalesid kaks lähisuhtevägivalla teemaga oma töö tõttu tihti kokku puutuvat inimest erinevatelt erialadelt. Mõlema inimesega viidi läbi poolstruktureeritud ekspertintervjuu.

Esimeseks intervjueeritavaks oli Politsei-ja Piirivalveameti keskastmejuht, kes puutub lähisuhtevägivallaga kokku eelkõige tööalaselt, omadest ülevaadet politsei väljakutsetest ja statistikast. Tulenevalt oma tööst mõistab ta antud probleemi ulatust ning tahab selle lahendamisele kaasa aidata sotsiaaltöö kaudu.

Teiseks intervjueritavaks oli Tartus meestele suunatud lähisuhtevägivalla tugigruppe juhendav isik, kes korraldab iganädalaselt meeste tugigrupi tööd.

Algselt oli kavas ka teha intervjuu ühe tugigrupis osalenud mehega, aga kahjuks ei olnud see võimalik.

Eksperdid valisin sel põhjusel erinevad, et läheneda probleemile erinevatest vaatenurkadest. Politseiameti keskastmejuht puutub kokku probleemi ja inimestega juba varajases etapis, kui vägivalla olukorrast politseile teatatakse ning tugigruppe juhendav inimene tegeleb justkui tagajärgedega.

2.3 Uurimuse käik

Esmalt oli plaan kolme intervjuu läbiviimiseks: intervjuude järjekord ja küsimuste plokid. Oli planeeritud teha esimesena intervjuu Politseiameti keskastmejuhiga, seejärel gruppe teostava isikuga ning viimaks tugigrupis osalenud inimesega. Eesmärk oli teada saada esmalt üldist olukorda, missuguses suhtes on seadusandlus reaalse praktikaga. Teise intervjuu eesmärk oli uurida sotsiaaltöö lähenemist probleemi lahendamisel toimuvate tugigruppide näitel ning viimase intervjuu eesmärk oli uurida otsesest kogemust inimesega, kes kogu protsessi juba läbi on teinud.

Kestvuseks oli intervjueritavatele lubatud 45-60 minutit. Esimene intervjuu kestis 46 minutit ja teine 63 minutit. Esimene intervjuu toimus ülikooli õppehoone puhkenurgas ilma kõrvaliste isikute või segavate faktoriteta. Teine intervjuu tehti samas ruumis, kus toimub grupitöö antud uurimustöös käsitletud meestele suunatud lähisuhtevägivalla tugigruppidega.

Pärast esimest intervjuud said teise intervjuu küsimustik üle vaadatud ning korrigeeritud vastavalt esimese intervjuu tulemusele, eesmärgiga jätta kõrvale küsimused, millele oli vastus olemas või mis võisid antud uurimuse fookust hajutada.

Mõlemat lindistust salvestati diktofoniga ning helifaile kasutati transkribeerimiseks. Vastavalt tugigrupi läbiviija soovile kustutatakse temaga tehtud intervjuu helifail pärast käesoleva töö esitamist.

2.4 Andmeanalüüsi meetod

Andmeanalüüsi meetodina on kasutatud temaatilist analüüsi. Teemaatilise analüüsi käigus kodeeritakse sarnased kontseptsioonid mingi kindla teema järgi (Ezzy, 2002). Analüüsi viis sobib kvalitatiivseks analüüsiks, sest seda on lihtne läbi viia, aga selle kaudu saab avaldada sisukaid tulemusi. Esitlusviis on temaatilises analüüsis rekonstrueeritud teema keerukusest tulenevalt, ehk laiendades teema välja nende käsitlemise järjekorras (Flick et al., 2004).

Temaatiline analüüs võimaldab uurimisküsimuste kaudu leida tulemustest ühtseid tõlgendusi ja tähendusi. Teemaatilise analüüsi paindlikkus võimaldab antud töö kontekstis ühtlustada eriteemalisi andmeid ning kodeeritud kujul neist koostada alusmaterjal analüüsiks.

Poolstruktureeritud ekspertintervjuude kvalitatiivselt kogutud andmed kirjutati lahti ning grupeeriti sarnase sisu järgi viieks erinevaks teemaks, mis tähistati ära erinevate värvidega.

2.5 Eneserefleksioon

Alustades antud uurimustöö koostamist olid minu teadmised lähisuhtevägivallast väga vähesed võrreldes töö lõpuks omandatud teadmistega. Kuivõrd tööd alustades mõistsin, et tean antud teemast veel vähe, siis kogu uurimuse kirjutamise vältel üllatusin kui kompleksne see teema on.

Uurimust läbi viies oli plaan teha algselt kolm intervjuud, aga kahjuks olukord ei võimaldanud mul kolmandat teha. Selle teadmisega tundsin, et tööst jääb kindlasti (ka minu enda jaoks) väga huvitav osa puudu. Küll aga osutusid teised kaks läbi viidud intervjuud väga huvitavaks ja mõtlemapanevaks.

Esimest intervjuueeritavat tundsin ma isiklikult, mis võis mõjutada intervjuu kulgu, aga seda kindlasti väga väikesel määral, sest intervjuueeritava töövaldkonnaga minul kokkupuudet polnud ning sellealased teadmised puudusid.

Teist intervjuueeritavad ei teadnud ma üldse. Temaga oli ka väga raske ühist aega leida ning intervjuu lükkus kahel korral edasi. Suhtlesime e-kirja teel ning ka see mängis rolli ajakulul, mis ilmnes intervjuuks aja kokkuleppeimisel.

Mõlemad intervjuueeritavad olid väga avatud vestlejad ning ettenähtud ajast jäi pigem puudu ja oleks tahtnud küsida rohkem juurde. Intervjuude läbiviimisel mängis kindlasti rolli minu enda kõne, sest hiljem intervjuude salvestusi kuulates ja analüüsidest sain aru, et rääkisin palju vahele ning läksin vahel küsimuste täpsustamisega liiale, ehk rääkisin ise liiga palju.

Üldiselt oli tööd koostada huvitav. Kõige rohkem valmistas raskusi järjepidevus kirjutamisel ja süsteemi loomine kirjanduse ülevaate peatüki koostamisel. Loomulikult oli probleemiks ka ajaplaneerimine.

3. TULEMUSED

Antud peatükis esitan poolstruktureeritud ekspertintervjuude käigus kogutud materjali analüüsi tulemused. Tulemuste peatükis toon välja kolm põhiteemat: esmane sekkumine ja töö võrgustikuga; lähisuhtevägivalla tugigruppide korraldus Tartus ning arenguvõimalused.

3.1 Esmane sekkumine ja töö võrgustikuga

Politseiameti keskastmejuhi sõnul on enamiku lähisuhtevägivalla pöördumiste ja väljakutsete korral „*domineeriv vägivald*” meeste poolt naiste suhtes, lapsed jäävad tavaliselt füüsilisest vägivallast kõrvale. Esmane reageerimine on tavaliselt politseipatrulli kohaleminek väljakutse peale. Kohapeal selgitatakse välja ohuallikas ehk vägivallatseja, kes tuleb eemaldada perest. Kui mees on alkoholijoobes, viiakse ta kainenema. Veel tõi ekspert välja, et vägivallatsejat on võimalik nii väärteo- kui kriminaalkorras kinni pidada. Kui on kehavigastused, siis saab kuritöös kahtlustatavana vägivallatseja vahistada. Lisaks on politseil korrakaitse seaduse järgi võimalus kehtestada viibimiskeeld. Tavapolitseinikel on see 12 tundi ning kohaliku piirkonna juhil on võimalus seda veel 12 tundi pikendada.

Praktikas aga on hoopis naine see, kes eraldatakse keskkonnast ning see võib omakorda tegelikult probleemi hullemaks teha. Politseiameti keskastmejuht: „*Tavaliselt on see, et naine viiakse varjupaika ära ja mees jääb koju, mis annab valesignaali ühelt poolt mehele, et näed ma võin teha, mis tahan. Teiselt poolt ei ole ka õige, et sa ohvri, kes niigi kannatab, viid kuhugi ebaturvalisse kohta. /.../ Need on need võimalused, mida politsei saab kohe operatiivselt teha.*”

Järgmise võimalusena näevad mõlemad intervjuueeritavad koostööd erinevate asutustega. Politsei, kes läheb sündmuskohale, täidab alati perevägivalla infolehe ning sellega seoses pakub välja võimaluse ohvriabiga kohtuda. Kohe seda tavaliselt ei juhtu, sest inimene peab ise olema nõus. Politseiameti keskastmejuht: „*Otse ei saa seda teha, sest inimene peab ise olema nõus ja andma allkirja ohvriabiga koostööd teha*“

Küll aga on piirkonnapolitseinikel kohustus teha järelkontroll lähisuhtevägivalla juhtumi perre. Järelkontrolli käigus selgitatakse nõustava vestlusega, mis on ohvriabi, millega see tegeleb ja mis teenuseid see pakub.

„Enamus peresid ei tea sellest mitte midagi.“

Inimesed ei tea piisavalt. Infot jagatakse ka probleemiga seotud asutuste ja teenuste kohta.

Tugigruppide läbiviija: *„see protsess on käimas praegu, neid visiitkaarte, ja meie infot jagatakse.“*

3.2 Lähisuhtevägivalla tugigruppide korraldus Tartus

Tartus on meestele suunatud lähisuhtevägivalla tugigruppe läbi viidud juba mitu aastast.

„See oli kevad, aga see ei olnud eelmine kevad ja see vist ei olnud ka üleelmine kevad. Ma arvan, et see võis olla 2015 kevad, et pane küsimärgiga,“ meenutab tugigrupi läbiviija *„praeguseks on käimas töö kolmanda grupiga.“*

Tugigruppide korraldamise aluseks on võetud Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuringute keskuse RAKE „Sisemise kindluse programm“, mis on koostatud spetsiaalselt lähisuhtevägivalda kasutanud meestele.

Programm näeb ette, et kohtumised toimuvad 14 korda ning iga kohtumine on 3 tundi.

Tugigrupi läbiviija: *„Seal on head teemad.“*

Igal kevadel ja sügisel peaks kokku saama uus grupp, aga siiani pole igal korral olnud piisavalt mehi, keda gruppi võtta, seega on mitmed grupid ära jäänud ning praegu on kohtumisi lõpetamas kolmas grupp. Enne gruppi jõudmist tehakse iga potentsiaalse grupiliikmaga individuaalne kohtumine, et selgitada, kas ta üldse sobib vastavasse gruppi.

„Vähemalt üks eelkohtumine on igal juhul, et vaadata mehele otsa, kas ta gruppi sobib. See aasta oli 2-3 eelkohtumist, kuna see ankeet (Lyömätön Linja) oli lihtsalt nii mahukas, aga see ankeet oli väga tõhus ja hea,“ kirjeldab tugigrupi läbiviija eelkohtumisi.

Igal kohtumisel on kindlad teemad ja küsimused, mida arutatakse. Tugigruppi juhivad naine ja mees. Tartu tugigrupi ühe läbiviija sõnul jääb aga ajast puudu: *„Ma ütlen, kolmest tunnist*

meile jääb väheks, mehed tahavad kõik rääkida, nad ei jõua kõik rääkida /.../ Me oleme praegu väga ajahädas olnud viimased korrad, väga valusatel kohtadel pidanud lõpetada. Esimene tund on ikka natuke soojendus, teine tund läheb asi käima ja kolmas tund on siis asi töötab“

Suunamine

Senini on mehed, kes Tartus lähisuhtevägivalla tugigruppides käivad, suunatud sinna tavaliselt kas prokuröri, lastekaitse, ohvriabi või valla sotsiaaltöötaja kaudu, nende hulgas on ka n-ö vabatahtlikke, kes oleks gruppi nagunii tulnud.

Tartu tugigrupi läbiviija: *„Prokuratuuril, linnavalitsuse lastekaitse ei ole lähisuhte partneri suhtes vägivalda kasutanud mehi kuskile saata tegelikult.“ /.../ „Tänane seis tundub, et on see, et lastekaitse, ohvriabi ja nüüd ka valla sotsiaalala töötajad on helistanud ja küsinud.“*

Enamjaolt on mehed lähisuhtevägivalla tugigruppi suunatud prokuröri poolt. Prokurör võib määrata tugigrupis käimise osaks karistusest, aga sõlmitakse ka kokkuleppeid, et prokurör lõpetab kriminaalasja ära ja karistusregister jääb puhtaks, kui mees läbib ettenähtud programmi. Enamus Tartu tugigrupis käivaid mehi on seal kohtuvälise kokkuleppe alusel, eesmärgiga mitte jätta märget kriminaalregistrisse. Tartu tugigrupi läbiviija aga nõustub, et kahjuks tulevad osa mehi gruppi ainult sellepärast, et prokurör on neile ultimaatumi esitanud. Antud probleemi puhul peavad mõlemad intervjueeritavad väga oluliseks eeltööd grupiliikmetega, et selgitada välja, keda üldse saab gruppi võtta, sest kui mehel endal motivatsiooni ei ole, siis on raske temaga tegeleda ning lõpptulemusena mõjub ta negatiivselt kogu grupi toimimisele. On mehi, kes üritavad siiski gruppi pääseda, valetades oma motivatsiooni ja eesmärkide kohta, aga nii prokurörid kui ka grupi läbiviijad tunnetavad selle tavaliselt ära. Tartu tugigrupi läbiviija: *„Kui inimene ütleb, et tahab lihtsalt linnukest kirja saada prokuröri juurde, siis me ütleme, et see ei ole võimalik kahjuks ja me ei võta. Tõsi, kui inimene kuuleb, et me ei võta, siis ta võib hakata manipuleerima, mängima, et tal on huvi. Enamasti see paistab läbi. Ei ole keegi suutnud meid ära mängida veel.“*

3.3 Tugigrupi töö edasiarendamise võimalus: näiteid teistest riikidest ja suunad Eestis

Tihti peale on lihtsam integreerida mujalt sisstootatud süsteem või programm kui hakata ise nullist uut välja töötama.

Suureks eeskujuks nii vormi kui sisu poolest saab Tartu tugigrupi läbiviija sõnul pidada Soomes üle 20 aasta toimivat Lyömätön Linja programmi.

Tartu tugigrupi läbiviija: *„Ma usun, et see Lyömätön Linja on superhea, ta tuleks natuke kohendada, mul on siin mõned mõtted.“*

Selles programmis on individuaalkohtumised põhilised ja inimesed tulevad sinna vabatahtlikult. Kui keegi soovib selle programmiga liituda, siis esmalt tehakse temaga mitu individuaalkohtumist, et hinnata, kas teda saab grupiga liita. Tugigrupp käib seal koos aastaringselt ja tegutseb kindla kava ja liikmete liikumise järgi. Seal on kindlad teemad, mis käivad läbi ja iga viie korra tagant toimub tsükli vahetus. Uus grupp moodustub sujuvalt erineva ajaperioodi grupis olnud inimestest, uued inimesed tulevad gruppi kolmekaua iga viie kohtumise järel. Tartu tugigrupi läbiviija: *„Igas kohtumises on paar vana olijat, kes hakkavad lõpetama juba grupi tsükli, siis paar keskmist, kes on natukene aega olnud ja paar uut meest -selline grupp on kogu aeg käimas.“*

Küll aga rahvuslikest, kultuurilistest ja rahastamise erinevustest tingituna ei saa selliseid gruppe otse üle võtta, vaid peab kohandama kohaliku olustikuga. Tartu tugigrupi läbiviija: *„Lyömätön Linja’l on see 20 aastat töötanud programm, nii et ta kindlasti töötab paremini kui meie lahendus.“*

Sellele vastupidiselt arvab aga intervjueeritud Politseiameti keskastmejuht, et tugigrupi programmi osas ei peaks Eesti niivõrd tegelema mingi muu riigi programmi integreerimisega, vaid pigem on Eestis piisavalt palju pädevaid inimesi, kes suudaks algusest peale sobiva programmi ise välja töötada.

Politseiameti keskastmejuht: *„Ma ise usun sellesse, et Eestis on piisavalt häid teadlasi nii Tartu kui Tallinna ülikoolis, kes suudavad sellele lõpuks oma õige käekirja leida, et me ei pea seda laenama kuskilt mujal ega pea mugandama mingeid muid lähenemisi ja me saaks ühtse lähenemise kõigile ja siis on see võimalus, et me aitame paljusid.“*

Tema sõnul häid näiteid pigem teistes valdkondades, mida üle võtta ja kus suunas peaks liikuma. Praegune seadusandlus lubab lähisuhtevägivalla juhtumi korral politseipatrullil eemaldada vägivallatseja ainult 12-24 tunniks, aga sellel ajaperioodil võib vägivalla ohver olla veel šokiseisundis ega saa kõigest toimuvast täielikult aru. „Sa tegeled alles iseenda haavade ravimisega nii vaimsete kui füüsiliste,“ täpsustab Politseiameti keskastmejuht.

Politseinikel peaks olema rohkem õigusi sekkumiseks. Esiteks peaks olema võimalus vajadusel operatiivselt eraldada vägivaltsete pikemaks ajaks. Teiseks on Eestis kohandatavate lähenemiskeeldude puhul tähtis ohvri otsus, ohver võib aga olukorra tõttu olla võimetu tunnistama, et soovib lähenemiskeeldu ning ei julge seda sammu astuda hilisemate tagajärgede kartuses. Politseiameti keskastmejuht: *„Lätlastel saavad politseinikud ise teha otsuseid pikemalt. Kuni 8 päevaks saavad mehe eemaldada. Ja kui asi ei parane, siis kohtunikul on võimalus otsustada väga pikaajalisi aegu: näiteks, et mees ei lähe aastaid mingi maja lähedale.“* /.../ *„Meil on küll lähenemiskeeldu võimekused erinevates vormides, aga need on seotud pikemaajalise lähenemisega ja neid nüüd ja kohe rakendada on keerulisem. Kui meil seda teha, siis seal on otsuse taga naine ise ja naisel võib teatud asjaolude tõttu olla võimetus öelda, et ma tahan lähenemiskeeldu – ta kardab kas majanduslikult jääda nõrgemaks, kardab uut kättemaksu. Lätis võtab aga otsuse vastu politseiametnik või kohus ja seal ei lähtuta sellest, kas naine tahab või ei taha.“*

Hetkeolukorra tõlgendamine ja ideed tulevikuks

Selles alapeatükis on koondatud kõik spekulatsioonid, visioonid ja arengukavad, mis intervjueeritavad oma jutus välja tõid. Nii need, mis on juba pilootprojektina käiku läinud, mis tulevad või mis võiks tulla.

Mõlemad intervjueeritavad tõstsid prioriteediks tugigruppide kvaliteedi parandamise ning seejärel järgmiste probleemidega tegelemise. Üks probleemidest, mida parandada oli mõlema arvates teadlikkus ja ühiskonna valmisolek. Üheltpoolt meeste teadlikkus, et sellised grupid eksisteerivad ning teiselt poolt ühiskonna valmisolek neid gruppe aktsepteerida ja mitte sildistada mehi, kes seal käivad, sest tegelikult nemad üritavad olukorda lahendada ning on nõus panustama.

Tartu tugigrupi läbiviija: *„Mina ootan seda aega kuni ühiskondlik valmisolek sinna jõuab. Ma arvan, et see on paari kolme aasta küsimus,“* /.../ *„mina arvan, et potentsiaalseid kliente on tohutult. Klientuuri, kes on valmis tegelikult, on väga vähe.“* /.../ *„Paljud mehed ei ole teadlikud sellest võimalusest, ei julge, ei tule selle pealegi, ei mõtle sellele.“*

Lisaks nõustusid mõlemad väitega, et peaks olema ka avatud grupp, kas või eraldi praegusest suletud grupist, aga siiski koht, kuhu endised grupis osalejad saaks vabatahtlikult tagasi pöörduda, sest vägivaldne käitumine võib uuesti välja lüüa. Politseiameti keskastmejuht: *„See*

peaks olema nii, et need on just avatud grupid ja sinna saaks jälle tagasi pöörduda, sest see on haigus, selline vaimne seisund, kus tuleb tagasilööke.“

4. ARUTELU

Sotsiaaltöö teooria grupitöö koostamisel ja läbiviimisel on palju erinevaid lähenemisi. Tugigruppe saab üles ehitada väga erinevalt, lähtuda tuleb eelkõige grupi eesmärkidest ja probleemist, millele grupp suunatud on. Käesolevas peatükis on arutletud kirjanduses välja toodud teooriate ja lähenemiste üle ning võrreldud neid uurimuse käigus saadud tulemustega. Peatükk keskendub antud uurimustöö fookuses olnud ekspertide tõlgendustele meestele suunatud lähisuhtevägivalla tugigrupi tegevuse kohta.

Mitmed intervjuueeritavate tähelepanekud ühtisid üldise sotsiaaltöö teooriaga grupi koostamise ja läbiviimisega. Järgnevalt on analüüsitud, millised valikud ja miks on tulemuslikud just selle sihtrühmaga tegelemisel. Fookusesse on võetud tugigruppide tulemuslikkust tingivad tegurid ja nende omavahelised seosed.

Omavahelised seosed on leitud grupi suunamise, eelkohtumiste, grupi suuruse, avatud-suletud gruppide ning võimalike teistsuguste grupimudelite kasutamise vahel.

Eelkohtumiste tähtsust kinnitab nii teooria kui ka praktika. Bensoni (2009) arvamusega nõustub ka Tartu tugigrupi läbiviija, et iga grupiliikmega on vaja kõigepealt näost näkku kokku saada, et hinnata kas see isik päriselt ka gruppi sobib. Tartu tugigrupi läbiviija: „Vähemalt üks eelkohtumine on igal juhul, et vaadata mehele otsa, kas ta gruppi sobib. See aasta oli 2-3 eelkohtumist kuna see ankeet oli lihtsalt nii mahukas, aga see ankeet oli väga tõhus ja hea.“ Siinkohal arvan, et tulevikus RAKE „sisemise kindluse programmile“ sarnaseid programme koostades tuleks arvestada eelkohtumised juba grupitöö kavva ning nende tarbeks kohandada Eestile kasutamiseks eelkohtumiste ankeet. Tartu tugigrupi läbiviija: „mõte on see, et nemad ütlesid, et neil ka 20 aastat tagasi mehi tänavalt ei tulnud. Nüüd on neil järjekord ukse taga ja kõik on vabatahtlikud.“

Gruppi suunamine käib hetkel Tartu näitel enamjaolt läbi võimuorganite. Inimesed ei tule sinna vabatahtlikult, vaid on suunatud. See mõjutab aga grupi liikmete motivatsiooni ja panustamist (Rivett ja Rees, 2004), mis omakorda võib avaldada suurt mõju kogu grupi toimimisele ja edule. Tartu tugigrupi läbiviija: „Jah, meie visioon ongi, et inimesed leiaks meid üles tänavalt.“ Seega on tähtis teha teavitustööd ning teha grupid võimalikult lihtsalt kättesaadavaks. Tartu tugigrupi läbiviija: „Kui vabatahtlikud mehed hakkavad käima, siis nad

hakkavad käima selle mõttega, et suhet koos hoida. Mina ootan seda aega kuni ühiskondlik valmisolek sinna jõuab. Ma arvan, et see on paari-kolme aasta küsimus.“

Gruppide kättesaadavust saab parandada avatud gruppide loomisega, sest avatud grupis ei ole inimeste arv nii konkreetselt piiratud, liituda saavad uued igal ajal ja endised grupiliikmed vajadusel tagasi pöörduda.

Politsei keskastmejuht: *„Peaks jah olema ka avatud grupid, muidu me tekitame olukorra, kus mees peab kõigepealt lööma naist, et ta üldse saaks teraapiasse, et me tegelikult ikkagi suuresti peaks tegema tööd selles suunas, et ennetustöö oleks piisav, et naisi ei löödaks ja lapsed ka ei kannataks. Algas on raske, aga kindlasti avatud grupid.“ /.../ „See peaks olema nii, et need on just avatud grupid ja sinna saaks jälle tagasi pöörduda, sest see on haigus, selline vaimne seisund, kus tuleb tagasilööke.“*

Avatud grupid ei peaks aga mitte asendama suletud gruppe, vaid tekkima sinna kõrvale. Nii säiliks endiselt võimalus saata mehi karistamise asemel gruppidesse ja prokurör saaks programmide läbimist kontrollida. Tartu tugigruppide läbiviija: *„Nii kaua kui meil on suunatud kliendid, siis seal tahetakse kindlat tulemust. Me peame kohalolekuid märkima ja seepärast on suletud grupp väga hea viis. Kui see ära kaob või väheneb, sest kui prokuratuur tahab klienti suunata, siis nemad tahavad ikka suletud gruppi -neil läheks keeruliseks, sest avatud gruppi on keerulisem kontrollida.“* Seega avatud grupid jääks vabatahtlikele.

Kolmas variant on Hepworth jt. (2013) kirjeldatud on n-ö reformeerivat mudelit (*re-formed model*), mille sarnast kasutatakse ka Soome *Lyömätön Linja* projektis, kus grupitöö toimub järjepidevalt, aga liikmeskond on pidevas, ent kindlas muutuses. Tartu tugigruppide läbiviija: *„Absoluutselt, selles suunas me liigume, aga see eeldab vabatahtlike mehi.“*

KOKKUVÕTE

Käesoleva uurimistöö eesmärk oli tuua välja ekspertide tõlgendused meestele suunatud lähisuhtevägivalla tugigrupi tegevuse kohta. Tulenevalt uurimuse eesmärgist püstitati kolm uurimisküsimust:

1. Kuidas toimub meeste suunamine lähisuhtevägivalla tugigruppidesse Tartus ekspertide kogemustele tuginedes?
2. Milliseid aspekte meestele suunatud lähisuhtevägivalla teemaliste tugigruppide tegevuses toovad eksperdid esile?
3. Milliseid arenguvõimalusi kirjeldavad eksperdid tugigruppide tegevuses?

Tartus toimuvatesse meeste lähisuhtevägivalla tugigruppidesse suunatakse mehi enamjaolt prokuröri kaudu, kes määrab grupis osalemise, kas karistuse osana või pakub kokkuleppe lahendina lõpetada kriminaalasi kui mees on nõus lähisuhtevägivalla tugigrupi programmi läbima. Suunamisega tegeleb ka politsei, kes lähisuhtevägivalla juhtumite väljakutsetel edastab infot erinevate asutuste kohta, kust nii ohver kui vägivallatseja abi leiaks. Info edastamisega küll tegeletakse, aga selle kaudu jõuab mehi tugigruppi väga vähe.

Kuna lähisuhtevägivalla tugigrupid meestele on Tartu ja ka Eesti kontekstis alles viimastel aastatel käima läinud projekt, siis on kogu programm ja selle läbiviimine veel lapsekingades. On konkreetne „sisemise kindluse programm“, mis on koostatud just Eesti jaoks, aga seegi täieneb ja läbib väiksemaid või suuremaid muudatusi iga uue grupiga. Peamine probleem on see, et ei ole piisavalt palju motiveeritud ja osavõtlikuid mehi, et kaks korda aastas grupp kokku saada. Ei ühiskond ega mehed ise ei ole selleks valmis. Mehed kardavad sildistamist, sest ühiskond ei ole valmis aktsepteerima neid kui mehi, kes tahavad oma probleemiga tegeleda ja on astunud sammu lahenduse leidmiseks. Samas intervjuueeritavate sõnul mehi, kes peaks ja tahaks nendes gruppides käia, on Eestis palju.

Tähtis on ära märkida, et nendesse gruppidesse kõik ei sobi ja eeltööga sõelutakse välja, kellega üldse saab tööd teha ja kellega mitte. See on väga tähtis aspekt grupitöö korralduses, sest üks vale inimene võib kogu grupi edu alla tuua. Seega tehakse eeltöö nii prokuröri poolt, kes suunab mehi gruppi kui ka grupijuhtide poolt, kes teevad enne grupi alustamist kõigiga vähemalt ühe eelkohtumise.

Tugigrupi meetodil lähenemine on kindlasti tulemuslik ja jätkusuutlik, sellega on mõlemad antud töös intervjueritud spetsialistid nõus, vaja on tegeleda kvaliteediga. Kvaliteedi puhul saab tulemuste ja arutelu peatükkide põhjal välja tuua, et üheks väga tähtsaks edu saavutamise asjaoluks oleks vabatahtlikult gruppidesse koonduvad mehed. Intervjuudest selgus, et see on suund ja lahendus enamikele hetkel ilmnevatele probleemidele.

Lähisuhtevägivallaga tegelemine on arenemas ja muutumas nii sotsiaaltöö vaatenurgast kui ka seadusandluses. Siiani on politsei praktikas pere- ja lähisuhtevägivalla juhtumite puhul toimetatud olukorrast eemale füüsilise vägivalla all kannataja. Istanbuli konventsioonis, millele Eesti 2014. aastal allkirjastas, on väga olulisel kohal ohvri kaitsmine ja arusaama juurutamine, et kannatanu pole kunagi juhtunud ise süüdi. Konventsiooni allkirjastamise praktilise väljundina on Pärnus pilootprojektina juba katsetamisel lähisuhtevägivalla väljakutse puhul politsei poolt vägivallatseja, mitte ohvri eemaldamine.

Käesolevat uurimistööd saaks kindlasti väga huvitavalt jätkata kui saada andmeid Pärnus katsetatava pilootprojekti või meeste suunatud tugigrupi muutuste ja arengu kohta.

KASUTATUD KIRJANDUS

- Benson, J. (2009). *Working More Creatively With Groups*. Oxon: Routledge.
- Broady T. R., Gray R ja Gaffney I. (2014). Taking Responsibility: A Psychological Profile of Men Attending a Domestic Violence Group Work Intervention Program in New South Wales, Australia. *Journal of Interpersonal Violence*, 29(14). doi:10.1177/0886260513517300
- Euroopa Komisjon: Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsioon.* (2011). Kasutatud 26.04.2018 <https://rm.coe.int/1680462531>
- Ezzy, D. (2002). *Qualitative Analysis: Practice and Innovation*. Psychology Press.
- Flick, U., Kardoff, E. V., Steinke, I., ja Jenner, B. (2004). *A companion to qualitative research*. London: SAGE.
- Hepworth, D. H., Rooney, R. H., Rooney, G. D., ja Strom-Gottfried, K. (2013). *Direct social work practice: theory and skills*. Belmont: Brooks/Cole, Cengage Learning.
- Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika osakonna võrgukodu: Politsei.* (i.a) Kasutatud 26.04.2018 <http://www.kriminaalpoliitika.ee/et/perevagivalla-vorgustik/politsei>
- Justiitsministeeriumi kodulehekülg: Justiitsminister allkirjastas Istanbuli konventsiooni /Justiitsministeerium.* (i.a) Kasutatud 14.05.2018 <https://www.just.ee/et/uudised/justiitsminister-allkirjastas-istanbuli-konventsiooni>
- Korraldus (23.03.2015). *Riigi Teataja I*. Kasutatud 26.04.2018 <https://www.riigiteataja.ee/akt/123032015207>
- Kriminaalmenetlus seadustik (06.01.2016). *Riigi Teataja I*. Kasutatud 26.04.2018 <https://www.riigiteataja.ee/akt/106012016019>

- Lepik K., Harro-Loit H., Kello K., Linno M., Selg M. ja Strömpl J. (2014). Intervjuu. Kasutatud 26.05.2018 <http://samm.ut.ee/intervjuu>
- Lindsay T., ja Orton S. (2015). *Groupwork practice in social work*. London: SAGE
- Link, E.-G. (2017). Pärnus katsetatakse vägivaldsete eemaldamist perest. *Pärnu Postimees*, 4. detsember.
- Naistevastase vägivald ja perevägivald ennetamise ja tõkestamise Euroopa Nõukogu konventsiooni ratifitseerimise seadus. (25.09.2017). *Riigi Teataja II*. Kasutatud 26.04.2018 <https://www.riigiteataja.ee/akt/226092017001>
- Ohvriabi seadus (17.12.2003). *Riigi Teataja I*. Kasutatud 15.05.2018, <https://www.riigiteataja.ee/akt/104112016005>
- Pikhof, H. (2017). Heljo Pikhof: miks peab perevägivald ohver lahkuma kodust, kuid peksja võib seal telerit edasi vaadata?. *Delfi*, 15. märts. Kasutatud 26.04.2018 <http://www.delfi.ee/a/77552680>
- Politsei- ja Piirivalveameti kodulehekülg*. (i.a). Kasutatud 15.05.2018 <https://www2.politsei.ee/et/nouanded/lahisuhtevagivald/index.dot>
- Rivett M. ja Rees A. (2004). Dancing on a razor's edge: systemic group work with batterers. *Journal of Family Therapy*, 26, 142–162.
- Sotsiaalkindlustusameti kodulehekülg* (i.a). Kasutatud 15.04.2018, <http://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/et/ohvriabi-huvitis/naiste-tugikeskused>
- Slater, P. E. (1958). Contrasting Correlates of Group Size. *Sociometry*, 21(2), 129–139. doi: 10.2307/2785897
- Zastrow, C. (2015). *Social work with groups: a comprehensive worktext*. Stamford: Cengage Learning.
- Toseland, R. W., ja Rivas, R. F. (2016). *An Introduction to Group Work Practice*. Pearson Education.

Veia V., Aunma A., Beilmann M., Nahkur M. (2014). RAKE programm: Sisemise kindluse programm.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Jakob Koppel

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Uuenduslik sotsiaaltöö: lähisuhtevägivalla tugigrupid meestele“

mille juhendaja on Dagmar Narusson

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, **28.05.2018**